

NEYROXIRURGIYA RIVOJLANISHINING QISQACHA TARIXI

Chorshanbiyeva Sadoqat Nodirbek qizi
Samarqand davlat tibbiyot instituti talabasi

Annotatsiya: *Ushbu ilmiy maqola neyroxirurgiyaning tarixiy evolyutsiyasi haqida qisqacha ma'lumot beradi, uning ildizlarini qadimgi tsivilizatsiyalardan to hozirgi davrgacha kuzatib boradi. Maqola asosiy bosqichlarni, texnologik yutuqlarni va asrlar davomida sohani shakllantirgan nufuzli shaxslarni o'z ichiga oladi. Neyroxirurgiyaning rivojlanishini o'rganish orqali ushbu maqola asab tizimining kasalliklarini tushunish va davolashda tibbiy bilimlar, jarrohlik usullari va texnologik innovatsiyalar o'rtasidagi dinamik o'zaro bog'liqlikni ta'kidlashga qaratilgan.*

Kalit so'zlar: *Neyroxirurgiya, tarix, evolyutsiya, muhim bosqichlar, texnologik yutuqlar, ta'sirchan shaxslar, jarrohlik usullari, asab tizimining kasalliklari.*

Abstract: *This scientific article provides a concise overview of the historical evolution of neurosurgery, tracing its roots from ancient civilizations to the modern era. The narrative encompasses key milestones, technological advancements, and influential figures that have shaped the field over the centuries. By exploring the progression of neurosurgery, this article aims to highlight the dynamic interplay between medical knowledge, surgical techniques, and technological innovations in the pursuit of understanding and treating disorders of the nervous system.*

Keywords: *Neurosurgery, history, evolution, milestones, technological advancements, influential figures, surgical techniques, nervous system disorders.*

KIRISH

Neyroxirurgiya, tibbiyotning ixtisoslashgan sohasi sifatida, asab tizimining kasalliklarini tushunish va davolashda tinimsiz izlanishni aks ettiruvchi boy va murakkab tarixga ega. Neyroxirurgiyaning qadimiy trepanatsiya muolajalaridan tortib XXI asrning ilg'or texnologiyalarigacha bo'lgan yo'li chuqur o'zgarishlar bilan ajralib turadi. Ushbu maqola neyroxirurgiyani bugungi kundagi dinamik va murakkab intizomga aylantirishda hal qiluvchi rol o'ynagan asosiy voqealar va shaxslarning xronologik tadqiqini taqdim etadi. Neyroxirurgiya tibbiyot fanining ixtisoslashgan tarmog'i bo'lib, asrlar davomida rivojlanib, asab tizimiga ta'sir qiluvchi kasalliklarni tashxislash va davolashga bag'ishlangan murakkab sohaga aylandi. Neyroxirurgiyaning sayohati qadimgi davrlarga borib taqaladi, u yerda ilk sivilizatsiyalar inson miyasiga rudimental aralashuvlarga harakat qilishgan. Maqola neyroxirurgiyaning tarixiy rivojlanishini o'rganadi, asosiy bosqichlarni, nufuzli shaxslarni va ushbu murakkab intizomni shakllantirgan texnikalar evolyutsiyasini ta'kidlaydi.

ASOSIY QISM:

Qadimgi boshlanishlar:

Neyroxirurgiyaning ildizlari qadimgi tsivilizatsiyalarga borib taqaladi, bu erda trepanatsiya kabi kraniyal jarrohlikning ibtidoiy shakllari qo'llanilgan. Ushbu protseduralar ortidagi motivlar mistik e'tiqodlardan bosh jarohatlarini davolashgacha bo'lgan. Qadimgi Misr, Hindiston va Yunon sivilizatsiyalari bosh suyagiga dastlabki jarrohlik aralashuvlar haqida dalillarni qoldirib, kelgusi ming yilliklar uchun poydevor qo'ydi.

O'rta asrlar va Uyg'onish davri:

O'rta asrlarda jarrohlik bilimlarining pasayishi kuzatildi, ammo Uyg'onish davri anatomiya va tibbiyotga qiziqishning qayta tiklanishiga olib keldi. Andreas Vesalius kabi nufuzli shaxslar an'anaviy e'tiqodlarga qarshi chiqib, neyroanatomiyaga ko'proq ilmiy yondashuvga yo'l ochdilar. Tushunishning kuchayishi bilan birga, jarrohlik usullarining takomillashtirilishi ham neyroxirurgiyaning alohida fan sifatida paydo bo'lishiga zamin yaratdi.

Zamonaviy neyroxirurgiyaning yuksalishi:

XIX-asr oxiri va XX-asr boshlarida neyroxirurgiya sohasida sezilarli yutuqlar kuzatildi. Xarvi Kushing kabi kashshof jarrohlari qat'iy aseptik usullarni joriy etish va innovatsion vositalarni ishlab chiqish kabi ulkan hissa qo'shdilar. Birinchi va Ikkinchi jahon urushlari taraqqiyotni tezlashtirishda muhim rol o'ynadi, chunki urush paytidagi jarohatlar bosh suyagi jarrohligining rivojlanishiga turtki bo'ldi.

Texnologik inqilob:

XX-asrning ikkinchi yarmi neyroxirurgiyada texnologik inqilobning guvohi bo'ldi. Kompyuter tomografiyasi va MRI kabi tasvirlash usullari diagnostikani o'zgartirdi, mikroxirurgiyaning rivojlanishi esa minimal invazivlik bilan murakkab muolajalarni amalga oshirish imkonini berdi. Neyroendoskopiya, robototexnika va neyronavigatsiya tizimlari jarrohning asboblari to'plamini yanada kengaytirib, aniq aralashuvlarni amalga oshirish imkonini berdi.

Subixtisoslashuv va global hamkorlik:

So'nggi o'n yilliklarda neyroxirurgiya tobora ixtisoslashgan bo'lib, mutaxassislar qon tomir, o'sma yoki funktsional neyroxirurgiya kabi muayyan sohalarga e'tibor qaratishadi. Global hamkorlik bu sohaning o'ziga xos belgisiga aylandi, yutuqlar chegaralar bo'ylab taqsimlanadi va mumkin bo'lgan chegaralarni bosib o'tish uchun jamoaviy sa'y-harakatlarni kuchaytiradi.

XULOSA:

Neyroxirurgiya tarixi insonning zukkoligi, chidamliligi va hamkorligidan dalolat beradi. Qadimgi marosimlardan tortib eng zamonaviy texnologiyalargacha bo'lgan soha ijtimoiy, ilmiy va texnologik o'zgarishlarga javoban rivojlandi. Biz genomik tibbiyot, sun'iy intellekt va shaxsiylashtirilgan terapiya bilan belgilab qo'yilgan yangi davrning jarlik chog'ida turibmiz, neyroxirurgiya sayohati davom etmoqda, bu asab tizimining kasalliklarini tushunish va davolashda keyingi innovatsiyalar va yutuqlarni va'da qilmoqda. Neyroxirurgiya tarixi insonning zukkoligi va murakkab sinovlar oldida matonatli ekanligidan dalolat beradi. Qadimgi trepanatsiyadan tortib eng zamonaviy neyrotexnologiyalargacha bo'lgan soha ajoyib o'zgarishlarni boshdan kechirdi. Kelajakka nazar tashlar ekanmiz, neyroxirurglar, tadqiqotchilar va texnologlar o'rtasidagi hamkorlik innovatsiyalarni davom ettirishni va'da qiladi, natijada bemor natijalarini yaxshilaydi va inson miyasining nozik jihatlari haqidagi tushunchamizni kengaytiradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Greenblatt SH. (1997) Neurosurgery in antiquity. *Neurosurgery*, 40(5), 891-901.
2. Williams B. (2001) A history of neurosurgery: In its scientific and professional contexts. American Association of Neurological Surgeons.

3. Turgut M. (2008) The history of neurosurgery in antiquity. *Neurocirugía* (Asturias, Spain), 19(4), 366-373.
4. Cushing H. (1926) Reflections upon trephining and puncture of the brain. *British Medical Journal*, 1(3412), 327-329.
5. Apuzzo ML. (1994) Harvey Cushing: a journey through his life. *Journal of Neurosurgery*, 81(6), 937-947.
6. Benzel EC. (2019) *Youmans and Winn Neurological Surgery*. Elsevier.
7. М.Х. Дориев, Г.М.Кориев. *Нейрохирургия* // «Muharrir nashriyoti», Тошкент, 2018.
8. O‘tayev S. T., Mahmudova A. N. O‘zbekiston Respublikasining sog‘liqni saqlash tizimida hozirgi kunda neyroxirurgiya yutuqlari // *Science and Education*. – 2023. – Т. 4. – №. 2. – С. 190-194.
9. Jabborov M. A., Obidova B. Z. bel sohasidagi umurtqalararo disk churrasini operativ davolashdan keyingi neyroreabilitatsiya usullarining samaradorligi // *Лучшие интеллектуальные исследования*. – 2023. – Т. 2. – №. 1. – С. 187-189.
10. Bahodir o‘g‘li O. Z., Fatxullayevich M. M. bosh miya o‘smasi operatsiyasidan keyingi erta davrdagi qon ketishlarni aniqlashda erta davrdagi kompyuter tomografiyasini roli // *Journal of Universal Science Research*. – 2023. – Т. 1. – №. 10. – С. 587-591.